

“NAZIM HİKMET ŞİİRLERİNDE YALNIZLIK”

Araştırma Sorusu: Nazım Hikmet, yaşam algısında önemli yer tutan yalnızlık duygusunun toplumsal ve bireysel nedenlerini şiirlerinde nasıl işlemiştir?

Ders: Türkçe A, Category 1

Sözcük Sayısı: 3979

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ	3
II. NAZİM HİKMET ŞİİRLERİNE YANSIYAN YALNIZLIĞIN NEDENLERİ.....	4
II. I. SOSYAL VE SİYASİ ORTAM	5
II. II. AŞK	13
II. III. BEKLENTİLERİN GERÇEKLE OLAN ÇATIŞMASI.....	16
III. SONUÇ	20
IV. KAYNAKÇA.....	22

I. GİRİŞ

Sosyal bir canlı olan insan, tarih öncesi çağlardan beri topluluk halinde yaşar. Bu sebeple yalnızlık olgusu insan hayatı için önemli bir yere sahiptir. Yalnızlıktan korkan insanlar, çoğu zaman yalnız kalmamak için hayatlarını, duygularını, düşüncelerini hatta görünüşlerini bile buna göre şekillendirmektedirler. İnsan hayatında ruhsal açıdan bu kadar büyük bir yere sahip olan yalnızlık yüzyıllardan beri sanatçılar tarafından da işlenmektedir. Günlük hayatta yaşanan duyguları, korkuları ele alıp eserlerine yansıtan sanatçılar, gerek bir tuvalde gerek bir tiyatro sahnesinde gerek de bir kâğıtta yalnızlığı eserlerinin teması haline getirmişlerdir. Şiirlerde de yalnızlık her yönüyle ele alınmıştır. Toplumcu gerçekçi şiirin temsilcilerinden Nazım Hikmet de şiirlerinde yalnızlığı bolca işlemiştir. Yaşamında gerek dönemin siyasi sürecinin bir sonucu olarak gerek de düşünce ve bakış açısından kaynaklanarak her türlü yalnızlığa maruz kalmıştır. Şiirlerinde bu temayı ele alması da bu durumun bir getirisiidir. Bu çalışmada da şiirlerindeki yalnızlık kavramının Nazım Hikmet'in sahip olduğu farklı düşünce ve bakış açısının sosyal hayatına yansımalarının bir sonucu olduğu vurgulanmaktadır.

Nazım Hikmet'in şiirlerinde yalnızlık, içinde bulunmuş olduğu farklı sosyal süreçlerin bir sonucu olarak farklı başlıklarda işlenmiştir. Şiirlerinde kendi hayatından kesitleri de bulunduran Ran, yaşamındaki yalnızlığı şiirlerine aktarmıştır. Nazım Hikmet'in hayatında yalnızlığa sebep olan kavramlar; toplumsal, siyasal olumsuzluklar, aşk ve beklentilerin gerçeklerle çatışması başlığında toplanmıştır.

Nazım Hikmet, aşk şiirlerinin büyük bir bölümünde yalnızlık ve bundan dolayı duyulan hüznü ele alınmıştır. Nazım'ın kadına bakış açısı yaşadığı ilişkilerle şekillenmiş; şair, aşk ve bundan doğan olumsuz havayı kendi ilişkilerine yansıtarak yalnızlığını vurgulamıştır. Nazım Hikmet'in aşk şiirlerinin büyük bir bölümünün Piraye için yazılmış olması Piraye ve Nazım'ın ilişkisi hakkında birçok araştırmanın yapılmasında etkili olmuştur. Örneğin, Nazım'ın hayatını ve

sanatını ele almış olan Saime Göksu ve Edward Timms'in *Romantik Komünist* adlı kitaplarında Nazım'ın Piraye ile ilişkisi ve bu konuda yazılmış şiirler örnek verilerek açıklanmıştır. Nazım Hikmet'in toplumsal ve bireysel sevgi kavramlarını beraberce ele aldığından yalnızlaşması ve bireysel sevgiye toplumsal bir anlam yükleyişi üzerinde durulmuştur. Süleyman Yeşilyurt'un *Nazım'ın Kadınları* adlı yapıtında Nazım Hikmet'in kadınlarla yaşamış olduğu ilişkiler gazeteci üslubu ile anlatılmış, şiirleri üzerindeki etkiye değinilmemiştir. Emin Karaca'nın *Nazım'ın Aşkları* adlı kitabında da şairin ilişkisinin olduğu kadınlarla olan mektuplarını aktarmıştır. Çalışmada bu yapıtların Nazım Hikmet'in ilişkileri hakkında objektif bilgi kaynağı olarak kullanılması, yalnızlığın yorumlanması açısından yol gösterici olmuştur.

Toplumcu şair olan Nazım, serbest nazımın bir özelliği olarak farklı ve alışılmamış biçim özelliklerini şiirlerinde kullanmıştır. Şiirlerinde tercih ettiği ses ve sözcük tekrarlarıyla şiirin anlamını vurgulayan ve etkin kılan Ran, bu şekilde şiirde ahengi de sağlamıştır. Ölçüyü tamamen kaldıran bu anlayışı izlemiş, uyağı da zorunlu görmemiş ve gerektiği zaman kullanmıştır. Şiirlerinde bolca imge ve betimlemeler kullanarak anlatmak istediklerini farklı ve yorumlanmaya açık bir şekilde sunmuştur. Şairin benimsemiş olduğu toplumcu gerçekçi edebiyat akımı, var olan düzenin içindeki olumsuzluklara başkaldırıdır. Bunun bir yansıması olarak şiirdeki düzeni oluşturan biçimsel kuralların da kullanılmaması, şiirlerde biçim ve içerik bağlantısını kurmuştur. Düzenin içindeki düzensizliği eleştirenler, şiirde şairi kısıtlayan her türlü kuralı da yok saymıştır.¹

II. NAZIM HİKMET ŞİİRLERİNE YANSIYAN YALNIZLIĞIN NEDENLERİ

Nazım Hikmet şiirlerinde yalnızlığı anlatırken kendi yaşamını, içinde bulunduğu dönemi ve çevresini yansıtmıştır. İçinde bulunmuş olduğu siyasi çalkantılı dönemde Rusya'ya sürgün edilişi ve toplumundan, vatanından uzaklaştırılması onda derin bir yalnızlık ve aidyetsizlik

¹ A Oktay, *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı*, 1993, Kültür Bakanlığı

duygusu oluşturmuştur. Vatanına bu denli özlem duyarken “vatan haini” ilan edilmesi de yabancılaşmasına sebep olmuştur. Bu nedenle şiirlerinde toplumsal ve siyasi konulardan doğmuş olan yalnızlığa yer vermiştir. Sahip olduğu farklı yaşam algısı, düşünce ve inanış biçiminden dolayı ruhsal bir aidiyetsizlik içinde olduğu şiirlerinde görülmektedir. Farklı yaşam anlayışına sahip oluşu ve ülkesiyle, hayatla ilgili beklentilerinin gerçek olmayışı onu yalnızlığa itmiştir. Düşünce farklılıklarının kabul edilmediği bir toplumda var olamamıştır. Duygusal bir şair olan Ran, bireysel yalnızlığını aşk, kadın gibi kavramlar ile anlatmış, sevgiliye duyduğu özlemi ve acıyı dile getirmiştir. Duygularını, hislerini, düşüncelerini şiire döken bir şair olan Nazım Hikmet, içinde bulunduğu toplumun koşullarını, kısacası gözlemlemiş olduğu dış dünyayı şiirlerine aktarmıştır. Bu nedenle hayatının her döneminde hissetmiş olduğu yalnızlık çoğu şiirinde kendini göstermiştir.

II. I. SOSYAL VE SİYASİ ORTAM

İnteraktif bir canlı olan insan toplumla bir bütünlük içinde yaşamaktadır. Toplum da bu birlikteliğin getirmiş olduğu bir düzene sahiptir. Düzendeki farklı olan birey ya düzene uymak ve homojen bir yaşama geçmek için zorlanır ya da toplumdan uzaklaştırılır.

Yaşam anlayışı farklı olanlar toplumda ve yönetimde var olamamakla beraber toplumun ve yönetimin yaptırımlarına uymak için zorlanmaktadır. Nazım Hikmet de şiirlerinde bu konulara yer vermektedir. Toplumdan dışlanması ve bunun neden olduğu yalnızlık, “*Makinalaşmak*”, “*Makinalaşmak İstiyorum*”, “*Aya Gidilecek*”, “*Evler*”, “*Vatan Haini*” ve “*Ceviz Ağacı*” adlı şiirlerinde işlenmiştir.

Sınıflı toplum yapısında bu durumu eleştiren, eşitsizliği savunan kişilerin toplumdan dışlanarak yalnızlığa mahkûm bırakılması Nazım Hikmet’in şiirlerinde dikkati çeken bir durumdur. Nazım; hayatı boyunca toplumsal sorunları, duyarsız kişileri ve bu durumun onda yarattığı yalnızlığı şiirleriyle anlatmıştır. Siyasi koşullara karşı olan farkındalığı ile toplumcu gerçekçi bir şair olarak boyun eğişe, haksızlığa karşı gelerek adalet ve vatan için çaba sarf etmiştir.

*“trrrrum,
trrrrum,
trrrrum!
trak tiki tak!
makinalaşmak istiyorum!*

*(...)
mutlak buna bir çare bulacağım
ve ben ancak bahtiyar olacağım
karnıma bir türbin oturtup
kuyruğuma çift uskuru taktığım gün!”²*

“Makinalaşmak İstiyorum” adlı şiirde şair toplumdan farklılığını “makinalaşmak istiyorum” dizesiyle belirtmiştir. Toplumdan kendini soyutlayıp “makinalaşmayı” göze alıyor olması toplumdaki yalnızlığını vurgulamaktadır. Bireyin toplum içindeki durumu bir makineye benzetilmiş, dış kontrole bağlı olarak kendi isteği dışında rutine göre yaşamasına dikkat çekilmiştir. Şair toplumdaki tekdüzeliği ve farklı bakış açılarının bulunmadığını da bu şekilde vurgulamıştır. “ve ben ancak bahtiyar olacağım/karnıma bir türbin oturtup/ kuyruğuma çift uskuru taktığım gün!” dizeleriyle de şiir kişinin toplumun diğer üyeleri gibi olursa ve boyun eğerse yalnızlığından kurtulacağı imgesel bir anlatımla insanın makineye dönüşümü üzerinden aktarılmıştır. Şiirde kullanılan “trrrrum!/trak tiki tak!” yansıma sesleriyle bir makinenin çıkarttığı monoton sesler ve bu seslerdeki tekdüzelik ile toplumun durumu anlatılmaktadır. Bu sesler alt alta yazılarak makine düzenine uygun bir biçimsel yapı oluşturulmuştur. Şiir kişisi toplumda insanların aynı düşünmeye zorlanmasını eleştirmiş, kendisinden de toplum gibi olmasının beklenildiğini ve ancak karşı çıkıp düşüncelerini ifade etmeyi bırakırsa toplumda yalnızlığının deneceğini vurgulamıştır. Çünkü toplum farklı olanı dışlamaktadır.

² Hikmet, Nazım. Bütün Şiirleri-İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.

Toplumun farklı olanı dışlaması ve yalnızlaştırmasının yanında birey de çevresinden farklı bir düşünce yapısına sahip olduğunda var olmak istemez, yabancılaşır. Bu yabancılığın yol açtığı yalnızlık, Nazım Hikmet şiirlerinde sıklıkla ele alınmıştır. Sosyalizmi savunan, toplumcu gerçekçi şair; sınıflı toplum yapısını eleştirirken adaletsizliğe, herkesin eşit haklara sahip olmamasına karşı çıkmıştır. Bu karşı çıkış ve toplumdaki farklı bir bakış açısına sahip olma durumu onu yalnızlaştırmıştır.

*“dört katlı ahşap bir evde oturuyorum
dördüncü katta odam.
penceremin karşısında
20 katı "beton-arme" bir apartman var.
yirmi asansör işliyor her saniye
damından temeline
temelinden damına.
halbuki ben karnına bir türbin oturtup
kuyruğuna çift uskur takmak isteyen adam
her akşam
80 basamak tahta merdiveni tırmanıyorum
her basamakta yüz misliyle zarboluyor
asansörle çıkan patronlara kinim.
lakin yine nikbinim.
inandım sosyalizme*

...

Kapıcı kocakarı

“Çıldırılmış” diyor bana”³

“Makinalaşmak (2)” adlı şiirde Nazım Hikmet, şiir kişinin yaşadığı toplumda farklılığı nedeniyle var olmak istemeyişini ele almıştır. “Makinalaşmak İstiyorum” şiirine de göndermeler taşıyan bu şiirde aynı sorunsal ele alınmıştır. Şiir kişisi ile bulunduğu toplum

³ Hikmet, Nazım. Şiirler8-İlk Şiirler- İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, sayfa 172.

arasındaki karşıtlık ve toplumdaki sınıfsal fark “tahta ev” ve “betonarme apartman” sözcükleri ile kurulan uzamsal farklılık üzerinden verilmiştir. Toplumsal yaşamın bir simgesi olan bu “tahta ev” yerine sanayileşmenin sonucu olarak modernliği, çağdaşlaşmayı temsil eden “apartman”da yaşamak istemektedir. Şairin tercih ettiği “apartman” kelimesi şiir kişinin yaşadığı toplumun şiir kişinin üzerindeki etkisini ve aslında toplumdan biri olmasına rağmen farklılığından dolayı dışlanışını göstermektedir. *“halbuki ben karnına bir türbin oturtup kuyruğuna çift uskur takmak isteyen adam”* dizeleriyle *“Makinalaşmak İstiyorum”* şiirine gönderme yapılarak alt sınıflardaki insanların varsıl insanların sahip olduğu imkanlara imrendiğini anlatmıştır. Sınıflı toplum yapısını eleştirmekte olan şiir kişisi eşitliği savunmaktadır. Bunu da şair *“asansör”* izleğiyle okura sunmaktadır. Alt sınıftaki insanların ağzından diğerlerinin sahip olduğu haklardan yararlanmak istemeleri anlatılmıştır. *“80 basamak tahta merdiveni tırmanıyorum/ her basamakta yüz misliyle zarboluyor/ asansörle çıkan patronlara kinim.”* dizeleriyle bu eşitsizlikten dolayı alt sınıftaki insanların hayat şartlarının zorluğu anlatılmış, kendi emekleriyle bir yere varmaya çalışmaları “merdiven” ve “zarboluyor” sözcükleriyle ifade edilmiştir. Şiir kişisi herkesin eşit olmasını istemektedir. Toplumu temsil etmekte olan kapıcının eleştirel bakış açısı, şiir kişinin bu farklı düşünce yapısından dolayı toplumdan dışlanışını ve yalnızlığını göstermektedir.

Nazım Hikmet, şiirlerinde toplumsal yapıyı eleştirmiş ve insanların “nesne”ye olan bağlılığının yanlışlığını vurgulamıştır. Toplumdaki değer yargısını eleştirerek kentleşmenin gerisinde kalmış özgürlük, sevgi ve saygı değerlerini yüceltmıştır. “Evler” adlı şiirinde bu gerçeklik ev uzamı üzerinden anlatılmıştır. Sevmek ve sevmemek karşıtlığı ile eleştirilerini aktarırken öznel yargılara yer vererek toplumdan farklı bakış açısını aktarmıştır.

*“dar pencereler giyotini hatırlatır bana,
pencere dost sözü gibi rahat ve geniş olacak.
ağaçsız asfaltı sevmiyorum.*

*parklarda göller, göllerde ak kara kuğular olabilir, hatta ara sıra bando mızıka
ama en önemlisi parklarda öpüşülebilmesi.
aptal ölü ellerini operetle arya söylemiş gibi açmış mankenleri sevmiyorum.
taştan ve tunçtan insanları sevmiyorum,
tabanlarından inip aramızda dolaşmıyorlarsa.
bankaları ve hükümet konaklarıyla övünen şehirleri sevmiyorum,
sevdiğim şehirler sağlık evleriyle övünenlerdir,
çocuk bahçeleriyle övünen şehirler.”⁴*

“Evler” adlı şiirde şiir kişinin yaşadığı topluma olan eleştirisi görülmektedir. Şair toplumdaki insanların soğukluğunu, egolarını “taştan ve tunçtan insanlar” imgesi ile okura sunmuştur. Şiir kişisi de bu tip insanları sevmediğini belirterek topluma atıfta bulunmuştur. Çoğu insan sahip olduğu parayla, bankalarla, hükümet evleriyle övünürken şiir kişisi bu gibi toplumun aksine değerlerinin maddiyata bağlı olmadığını dile getirmiştir. Şiirde doğanın sevilmesi gerektiği ve toplumda çoğu kişinin sahip olmadığı yaşama sevgisi vurgulanarak şiir kişinin toplumdan farklılığı ve yabancılığı gösterilmektedir. Şair, “giyotin”, “asfalt” gibi kelimeleri kullanarak şiire olumsuz bir anlam katmıştır. Bu olumsuz anlam aracılığıyla şiir kişinin bulunduğu toplum ve hayat şartlarından hoşnutsuzluğu dile getirilmiştir. “*dar pencereler giyotini hatırlatır bana*” dizesiyle özgürlüğe verdiği önemi göstermektedir. Aynı zamanda doğanın kentleşme amaçlı yok edilmesini eleştiren şiir kişisi bu durumu “*ağaçsız asfaltı sevmiyorum./ parklarda göller, göllerde ak kara kuğular olabilir*” dizeleriyle aktarmaktadır. Aynı zamanda şiir kişisi maddiyata bağlı duygularını yitirmiş, halka karışmayan “taştan ve tunçtan insanlar”ı eleştirerek toplumun üst kesimlerine atıfta bulunmuştur. “*bankaları ve hükümet konaklarıyla övünen şehirleri sevmiyorum*” dizesiyle şair; barış, sevgi, sağlık gibi değerlerin maddiyat ve politikadan daha önemli olduğunu sağlık evleri, çocuk bahçeleriyle övünen şehirleri sevmesiyle göstermiş,

⁴ Hikmet, Nazım. Şiirler7-Son Şiirler- İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, sayfa 138.

bu gibi öznel yargularla fikirlerini doğrudan aktarmıştır. Toplumdan farklılığı ve onların aksine nesneleştirilmiş yaşamın esiri olmayan şiir kişisi bu sebeplerden dolayı yalnızdır.

Nazım Hikmet, şiirlerinde toplumdan farklılığını eleştirirken dünya çapında görülen açlık, savaş gibi problemlere değinerek bunlara sesini çıkarmayanları eleştirmiştir.

*“Aya gidilecek
daha da ötelere,
teleskopların bile görmediği yere.
Ama bizim dünyada ne zaman kimse aç
kalmayacak,
korkmayacak kimse kimseden,
emretmeyecek kimse kimseye,
yermeyecek kimse kimseyi,
umudunu çalmayacak kimse kimsenin?
İşte ben komünistim bu soruya karşılık
verdiğim için.”⁵*

“Aya Gidilecek” şiirinde şiir kişisi toplumun eksikliklerini sorguladığı için toplumdan farklı olduğunu düşünmektedir. “İşte ben komünistim bu soruya karşılık verdiğim için.” dizesinde anlatıldığı gibi toplumda yapılan yakıştırmalara atıfta bulunarak bu soruları cevapladığı ve toplumdaki sorunları eleştirip diğerlerinden farklı olarak susmadığı için komünist yakıştırmasıyla yargılanmıştır. Şiir kişisi toplum her ne kadar gelişse dahi toplumdaki açlığın, korkunun, yermenin, umutsuzluğun ne zaman geçeceğini sorgulayarak toplumda eşitliğe ne zaman kavuşulacağını vurgulamıştır. Toplumca anlamı tam olarak bilinmeyen, bu nedenle kötü bir şey olduğu düşünülen “komünist” sözcüğüyle adlandırılmasını eleştirmiştir. Bu yolla şiir kişisi toplumdaki cehaleti de eleştirerek ülkenin bulunduğu kötü duruma gönderme yapmıştır. Şiirde eşitsizlik ve sınıflı toplum yapısı insanların birbirine emretmesi, birbirinden korkması gibi durumlar ele alınmıştır. Bu da şiir kişisinin düzene karşı çıkmasından, toplumun

⁵ Hikmet, Nazım. Şiirler7-Son Şiirler- İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, sayfa 37.

yaptırımlarına uymayıp doğruluğuna inandığının arkasından gittiği için toplum tarafından dışlanışını göstermektedir.

Nazım Hikmet; ülkesinde düşüncelerinden dolayı yargılanmış, düzene karşı çıkıp toplumdaki eksiklikleri sorgulamış ve bu nedenle Rusya'ya gönderilmiş bir şair olarak ülkesine özlemle yaşamış, yalnızlık çekmiştir. Şiirlerinde vatanına olan özlemini, aidiyetsizliğini, isyanını ve bunlardan doğan yalnızlığını dile getirmiştir. Vatani için dışlanmasına, uzaklaştırılmasına rağmen aydınlık görevini elinden geldiğince yerine getirmesi vatanını ne kadar sevdiğini göstermektedir. Bu cesur yaklaşımından “vatan haini” olarak eleştirilmesi onu daha da yalnızlaştırmıştır.

*“Evet, vatan hainiyim, siz vatanperverseniz, siz yurtseverseniz, ben yurt
hainiyim, ben vatan hainiyim.
Vatan çiftliklerinizse,
kasalarınızın ve çek defterlerinizin içindekilerse vatan,
vatan, şose boylarında gebermekse açlıktan,
vatan, soğukta it gibi titremek ve sıtmadan kıvranmaksızın yazın,
fabrikalarınızda al kanımızı içmekse vatan,
vatan tırnaklarıysa ağalarınızın,
vatan, mızraklı ilmühalse, vatan, polis copuysa,
ödeneklerinizse, maaşlarınızsa vatan,
vatan, Amerikan üsleri, Amerikan bombası, Amerikan donanması topuysa,
vatan, kurtulmamaksa kokmuş karanlığımızdan,
ben vatan hainiyim.”⁶*

Nazım Hikmet'in “*Vatan Haini*” adlı şiirinde, şiir kişisi şairin kendisidir. Kendini anlatmakta olan Nazım Hikmet siyasi nedenlerden dolayı toplumdan dışlanışını okura aktarmaktadır. Vatanın anlamını sorgulayan şair, devletin vatan anlayışını eleştirirken Amerikan

⁶ Hikmet, Nazım. Şiirler7-Son Şiirler- İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, sayfa 150.

sömürgeciliğine, halkın yokluğuna ve buna karşın üst kesimlerin refahına göndermeler yaparak dönemin siyasi ve sosyal koşullarını eleştirmiştir. Yönetimi ve Türkiye'nin durumunu eleştirmesinden dolayı “vatan haini” ilan edilen şair yönetime o kadar karşıdır ki, medyanın ona yakıştırdığı vatan haini sözünü kabul etmiştir. Şiir biçimsel olarak incelendiğinde başkaldırı durumunun biçim ve içerik bağlantısıyla da yansıtıldığı görülmektedir. Şiirde alışılmışın dışında bir biçim kullanılması ve dizelerin sırasının düzensizce yapılması bunu göstermektedir. Klasik bir biçimin aksine uzun dizelerin tercih edilmesi, toplumla ilgili aksaklıkların fazlalığını göstermektedir.

Nazım Hikmet, ülkesini çok seven bir aydın olarak her ne kadar “vatan haini”, “komünist” gibi yakıştırmalarla yargılansa da vatanına duyduğu sorumluluğu şiirlerindeki mesajlarla, boyun eğmeyişiyle yansıtmıştır. Vatanına duyduğu sevgisi toplumdan ne kadar dışlansa ve yalnızlaştırılsa da azalmamış, aksine artmıştır. Toplumsal yalnızlığından kaynaklanan vatanına duyduğu bu özlemi “*Ceviz Ağacı*” adlı şiirle kişileştirme tekniğinden yararlanarak aktarmış, İstanbul’u sevgili olarak kişileştirerek ona duyduğu sevgiyi ne yönetimin ne de toplumun fark ettiğini dile getirmiş, yalnızlığını ve bundan duyduğu acıyı anlatmıştır.

*“Başım köpük köpük bulut, içim dışım deniz
Ben bir ceviz ağacıym Gülhane Parkı'nda
Budak budak, şerham şerham ihtiyar ceviz.
Ne sen bunun farkındasın, ne polis farkında.
Ben bir ceviz ağacıym Gülhane Parkı'nda.
Yapraklarım suda balık gibi kıvıl kıvıl.
Yapraklarım ipek mendil gibi tiril tiril,
Kopariver gözlerinin gülüm, yaşımı sil.”⁷*

⁷ Hikmet, Nazım. *Şiirler8-İlk Şiirler*- İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

“Ceviz Ağacı” şiirinde Nazım Hikmet aidiyetsizliğini, vatanına duyduğu özlemi ve bundan doğan yalnızlığını dile getirmektedir. Ceviz ağacının ve İstanbul’un kişileştirilmesinin dikkat çektiği şiirde Nazım Hikmet, bir ceviz ağacı gibi toplumda fark edilmeden rahatça yaşlanmak istemektedir. “*Yapraklarım ipek mendil gibi tiril tiril/Koparıver gözlerinin gülüm, yaşını sil.*” dizesinde görüldüğü üzere ağacın yaprakları mendile benzetilmiştir. Ceviz ağacı, sevgilisinin gözyaşlarını silebilmesi için her ne kadar canını yakacak olsa da kendi yapraklarını koparmasını istemektedir. Bu da Nazım Hikmet’in ülkesi için her türlü fedakârlığa hazır olduğunu göstermektedir. Bu durum, ülkesini bu kadar çok seven fakat yine de ondan uzakta olan Nazım Hikmet’in yalnızlığını ve aidiyetsizliğini okura sunmaktadır.

II. II. AŞK

İnsanlar bir toplum içinde yaşasa da bu dünyadan soyut olarak duygularının, düşüncelerinin, iç karmaşalarının etkili olduğu bir de bireysel dünyası vardır. Bu bireysel dünyada “yalnızlık” deyince akla gelen, bireyin duygusal anlamda duyduğu yalnızlıktır. Duygusal yalnızlık, bireyin genel olarak ikili ilişkilerinin sonucu olmakla beraber tıpkı toplumsal nedenlerden doğan yalnızlık gibi bireye aidiyetsizlik ve yabancılık duygularını yaşatmaktadır. Bireysel nedenlerden doğan yalnızlık “Bence Sen de Şimdi Herkes Gibisin”, “Kar Kesti Yolu Sen Yoktun” ve “Rüya” gibi Nazım Hikmet şiirlerinde de yer almaktadır.

Aşkın getirdiği yalnızlık, Nazım Hikmet şiirlerinde sıklıkla işlenmiştir. “*Bence Sen de Şimdi Herkes Gibisin*” adlı şiirde şiir kişisi sevgilisinin yanında olmamasından dolayı duyduğu üzüntüyü seslenen kişiye sitemle ifade etmiştir.

*“Gözlerim gözünde aşkı seçmiyor
Onlardan kalbime sevda geçmiyor
Ben yordum ruhumu biraz da sen yor
Çünkü bence şimdi herkes gibisin*

(...)

Büsbütün unuttum seni eminim

Maziye karıştı şimdi yeminim

Kalbimde senin için yok bile kinim

Bence sen de şimdi herkes gibisin”⁸

Şiirde şiir kişisi sevgiliye olan sitemiyle yalnızlığını dile getirmektedir. Sevgilisine olan hayal kırıklığını anlatan şiir kişisi sevgilinin, şiir kişisinin aşkına sahip çıkamadığını ve kendi hislerinin sevgilide olmadığını belirterek sitem ettiği görülmektedir. Yaşadığı bu aşk acısı sevgiliyi “herkes gibi” olarak nitelendirmesine yol açmıştır. Bu da şiir kişisinin yalnızlığını ortaya koymaktadır. Toplumdan dışlanan bir birey olduğunu da gösteren bu dize sevgilinin “herkesleşmesini”, toplumdan farkının kalmaması olarak göstermektedir ve şiir kişisini en çok yıpratıcı durumun bu olduğu “*Bence sen de şimdi herkes gibisin*” dizesinin sürekli tekrarıyla vurgulanmaktadır. “*Kalbimde senin için yok bile kinim*” dizesiyle onu hayatından tamamen sildiği görülmektedir. Sevgilinin bu anlamda onun gözünde diğerleri gibi olması onu hayatından silmesine yol açmış kin duyamayacak kadar sıradanlaştırmış ve önemsizleştirmiştir.

Nazım Hikmet şiirlerinde “özlem” üzerinden yalnızlığını aktarmaktadır. Vatanına duyduğu özlemle toplumsal yalnızlığını dile getiren Ran, sevgilisine duyduğu özlem üzerinden de aşkın getirisi olan yalnızlığını anlatmıştır. Sevgilisinin hayalini kuran şiir kişisi bu hayal üzerinden duyduğu yalnızlığını “*Kar Kesti Yolu*” adlı şiirinde dile getirmiştir.

“Kar kesti yolu

sen yoksun

oturdum karşına dizüstü

seyrettim yüzünü

gözlerim kapalı

⁸ Hikmet, Nazım. *Şiirler8-İlk Şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, sayfa 23.

*Gemiler geçmiyor
uçaklar uçmuyor
sen yoktun
karşında duvara dayanmıştım
konuştum, konuştum, konuştum
ağzımı açmadım*

*Sen yoktun
ellerimle dokundum sana
ellerim yüzümdedydi”⁹*

“Kar Kesti Yolu” adlı şiirde şair, şiir kişinin yalnızlığını “*Sen yoktun*” dizesinin tekrarıyla vurgulamıştır. Şiir kişinin yalnızlığı “sen” ve “ben” kişileri üzerinden iki anlamsal kesitle işlenmiştir. Şair, şiir kişinin yalnızlığını günlük yaşamdan öğelerle ilişkilendirerek “*gemiler geçmiyor/ uçaklar uçmuyor*” dizeleriyle vermiştir. Ulaşım araçlarının işlevini yitirmiş olması sevgilinin uzakta olduğunu göstermektedir. “ben” kişinin “sen” i seyrettiğini ifade etmesi ama aslında gözlerinin kapalı olması; “ben” kişinin “sen” ile konuşuyor olması ama aslında ağzını dahi açmamış olması; şiir kişinin sevgiliye dokunması ama aslında kendi yüzüne dokunuyor olması düş ve gerçek çatışmasını öne sürmektedir.

Aşkın acı tarafı olarak nitelendirilebilen ayrılık, Nazım Hikmet şiirlerinde yalnızlığın bir nedeni olarak yer almaktadır. İlişkinin bitimini “rüyadan uyanmak” olarak nitelendiren Ran, ayrılık sonucu sadece şiiriyle kaldığını vurgulamıştır. Bu durum da yalnızlığını vurgulamaktadır.

*“Bir buse kondurdum güzel boynuna
El ele gülerken her şen yıldıza
Saadet çok uzun sürecektir sandım*

⁹ Hikmet, Nazım. Şiirler7-Son Şiirler- İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, sayfa 40.

*Hayat dediğimiz o fattan kıza
Aldanmak isterken birden uyandım
Şimdi ne gece ne deniz ne de siz
Görmüyorum artık o nurlu yeri
Elemle inleyen kalbimde yalnız
Biçare şiirimin kafiyesi”¹⁰*

“Rüya” adlı şiirde şiir kişisi yalnızlığını âşık olduğu kadının yokluğuyla ilişkilendirilmiştir. Şiir, sevgilinin varlığı ve yokluğu olarak iki anlamsal kesitte ele alındığında ayrılığın şiir kişisinin yalnızlığı üzerinde büyük bir etkisi olduğu görülmektedir. Şiir kişisi sevgiliden ayrılmadan önce geçen günlerinin güzelliğini, yalnız onunla mutlu olduğunu, onunla geçirdiği zamanın büyüme kapıldığını anlatmaktadır. Kullanılan “saadet ve “şen” kelimeleri bunu ifade etmektedir. Şiir kişisi sevgiliyle geçirdiği günlerini bir “rüya” olarak nitelendirmiştir. Güzel günlerin kısa sürmüş olması ve ayrılığın sonucu bir rüyadan uyanmışçasına çaresiz ve yalnız hissetmesi bunu göstermektedir. Şairin kullanmış olduğu “kalp” kişileştirmesi şiir kişisinin yalnızlığından dolayı duyduğu hüznü ortaya koymaktadır. “Kalbin elemle inliyor olması” ve “kalbinde yalnız şiirinin kafiyelerinin bulunması” şiir kişisinin sevdiği kadınla ayrı olmasından ve sadece şiirlerinde kendini anlatabilecek olmasından kaynaklanan yalnızlığını ve aşk acısını anlatmaktadır.

II. III. BEKLENTİLERİN GERÇEKLE OLAN ÇATIŞMASI

İnsanın yaşamdan zevk alması ve hayatı yaşayış biçimi tamamen arzularına, fikirlerine, bulunduğu statüye, almış olduğu eğitime ve karakterine bağlıdır. İdeal yaşam anlayışını herkes için farklı kılan bu değişkenler, insanın yaşamdan beklentilerini de etkilemektedir. Kimi insanın hayattan beklentisi maddi boyutta olurken kimi insan da duygularını ön planda tutup hayattan

¹⁰ Hikmet, Nazım. Şiirler8-İlk Şiirler- İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, sayfa 34.

aşk, sevgi gibi manevi şeyler beklemektedir. Buradan da hayata olan farklı bakış açıları doğmaktadır. Beklenen yaşamın gerçekte olandan farklı olması bireyin karşı gelme ve beklediği hayatı sağlama isteğini ortaya koyar ve bu da yalnızlaşmasına neden olur. Nazım Hikmet'in de farklı hayat anlayışı ve hayattan alışılmışın dışında beklentileri şiirlerinde yalnızlığın bir nedeni olarak yer almaktadır. Bu durum onun yalnızlaşmasına sebep olmaktadır. *Yaşamaya Dair, Bulut Mu Olsam? Delinin İkinci Duası* gibi şiirlerinde bu farklı yaşam beklentisi işlenmiştir.

Nazım Hikmet yaşamın geçiciliğinin bilincinde olduğundan toplumdan farklı olarak hayatının kıymetini bilerek yaşama büyük bir aşkla bağlanmıştır. Onun bu yaşam sevgisi hayattan toplumun beklentileri ve yaptırımlarından uzak yaşamasını sağlayarak yalnızlaşmasına sebep olmuştur. “Yaşamaya Dair” adlı şiirde de Nazım Hikmet yaşama aşkını vurgulamış ve hayatın nasıl yaşanması gerektiğini dile getirmiştir. Çoğu insandan farklı olarak hayatın değerinin farkında olduğunu anlatmaktadır. Bu nedenle farklı yaşam anlayışı onu yalnızlığa sürüklemiştir.

“Yani, öylesine ciddiye alacaksın ki yaşamayı,
yetmişinde bile, mesela, zeytin dikeceksin,
hem de öyle çocuklara falan kalır diye değil,
ölmekten korktuğun halde ölüme inanmadığın için,
yaşamak yanı ağır bastığından.”¹¹

“Yaşamaya Dair” adlı şiirde Nazım Hikmet yaşama sevgisini anlatırken “yaşamayı ciddiye almaktan” söz etmiştir. Şair, ölüm gerçekliğini “*yetmişinde bile, mesela, zeytin dikeceksin/hem de öyle çocuklara falan kalır diye değil /ölmekten korktuğun halde ölüme*

¹¹ Hikmet, Nazım. *Bütün Şiirleri*-İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.

inanmadığın için” dizeleriyle aktarmıştır. Yaşamaya bu kadar bağlıyken yaşlılıkla birlikte ölüme yakın olduğunu fark ettiği sıralarda gelecek nesiller için değil, kendini ölümsüzleştirmek, iz bırakabilmekten yani “ölüme inanmadığı için zeytin dikmek”ten bahsetmiştir. Bu durum, onun yaşama bağlılığının göstergesidir. Yaşama bu kadar bağlı bir insan olarak yaşama bakış açısı, hayatı yaşamaya verdiği önem ve hayattan beklentisinin dolu dolu yaşamak olması bakımından diğer insanlardan farklılık gösterir. Toplumun yaşama yaklaşımı hayatın belli dönemleri ve bu dönemlerde yapılması gerekenler olarak sınırlandırılarak herkesin yaşamdan beklentilerinin aynı olması zorunlu tutulmuştur. İyi bir kariyer sahibi olup evlenmek, çocuk yapmak ve hayatın bu herkese zorunlu tutulan döngüsüne karşı gelen insanlar dışlanmışlardır. “Yaşamaya Dair” şiirinde şiir kişinin “yetmişinde bile zeytin dikmesi” buna karşı çıktığını göstermektedir. Bu yaşam anlayışından dolayı oluşan farklılık yalnızlığa sebep olmuştur.

Nazım Hikmet, “Bulut mu Olsam” adlı şiirinde insanların farklı bir yaşam arayışını işlemiştir. Sıradanlıktan uzaklaşmış bir şair olan Ran insanların siyah ya da beyaz düşünceye, yaşam anlayışına sahip olma çabalarını eleştirerek gri de olunabileceğini, insanların içlerinde hem siyahı hem de beyazı barındırabileceğini göstermiştir.

*“Bulut mu olsam,
gemi mi yoksa?
Balık mı olsam,
yosun mu yoksa? ..
Ne o, ne o, ne o.
Deniz olunmalı, oğlum,
bulutuyla, gemisiyle, balığıyla, yosunuyla.”¹²*

¹² Hikmet, Nazım. Bütün Şiirleri-İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.

“Bulut mu Olsam?” adlı şiirde Nazım Hikmet farklı görüşlere sahip, özgür yaşam anlayışını anlatmaktadır. İnsanlar doğduklarından itibaren bir kişilik arayışındadırlar ve hayatlarını buna göre şekillendirmek zorunda hissederler. Nazım Hikmet “Bulut mu Olsam” adlı şiirde “deniz olunmalı oğlum” dizesiyle insanın yaşamın her yönünü içinde bulundurması gerektiğini vurgulayarak farklı bir bakış açısı ortaya koymuştur çünkü deniz, bulutu da gemiyi de balığı da içinde barındırdığından insanın özgürlüğünü sınırlamamaktadır. İmgesel bir anlatımla insanların hayata çok yönlü bakabilmesi gerektiği mesajını veren Ran, toplumun insanları tek bir yolu izlemeye zorunlu kılmalarını eleştirmiştir. Farklı bir yaşam anlayışına sahip olmasından dolayı da yalnızlaşmıştır.

İnsanlar kimi zaman da kendilerini yaşam anlayışlarından dolayı yalnızlığa mahkûm ederler. Anı yaşayamayıp geleceği düşünerek yaşamı kaçıranlar gibi geçmişte hapsolup yaşamdan keyif almayı unutanlar da yalnızlaşmışlardır. Nazım Hikmet’in “Delinin İkinci Duası” adlı şiirinde bu durum anlatılmıştır.

*“Hasretle geçiyorken böyle her günüm düne
Yığılır da seneler senelerin üstüne
Kaparsa gözlerini bütün sevgililerim,
Kalmazsa yeryüzünde dayanacak bir yerim,
Yarabbi, ben ölmeden sen beni öldür, derim...”¹³*

“Delinin İkinci Duası” adlı şiirde Nazım Hikmet hayata olan yanlış bakış açısını ele almıştır. “Hasretle geçiyorken böyle her günüm düne” dizesinde şiir kişinin geçmişe duyduğu özlem görülmektedir. Şiir kişisi geçmişte sıkışıp kaldığından içinde bulunduğu hayattan kendini

¹³ Hikmet, Nazım. Şiirler8-İlk Şiirler. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, sayfa 88.

soyutlamış, insanlardan uzaklaşmış ve yalnızlaşmıştır. Tüm sevdiklerini kaybetme korkusu içinde kendini mutsuzluğa mahkûm etmiştir.

III. SONUÇ

Nazım Hikmet yaşamının her döneminde yalnızlık ile yüzleşmiş ve bu nedenle farklı sebeplerden dolayı karşısına çıkmış olan yalnızlığını şiirlerinde işlemiştir. Kimi zaman siyasi nedenlerden dolayı, kimi zaman bir kadına duyduğu aşktan ötürü, kimi zaman da sahip olduğu yaşam algısının çevreninkiyle çatışmasından yalnızlaşmıştır. Bu nedenle bu tezde de Nazım Hikmet şiirlerinde yalnızlık kavramı üç ana başlıkta incelemiştir. Nazım Hikmet'in toplumsal nedenlerden doğan yalnızlığı, yaşama karşı farklı bakış açısına ve toplumdaki aksaklıklara bir aydın olarak çözüm getirme gerekliliği duymasından kaynaklanmaktadır. Toplumda bu aksaklıkların farkında olup boyun eğenleri ve bu aksaklıklara neden olan yönetimi eleştirmiştir. Bu durum onun farklılaşmasına sebep olurken düzeni bozan kişi algısıyla yalnızlaşmasını da beraberinde getirmiştir. Vatanı için yalnızlaşmayı göze alan bir şair olması, vatanına duyduğu sevgi ve özlemin büyüklüğünü göstermektedir. İkili ilişkilerinin sonucu duymuş olduğu yalnızlık da Nazım Hikmet şiirlerinde aşk üzerinden ele alınmıştır. Aşk hayatında hep iniş çıkışları olan ve beraber olduğu kadınları şiirlerinde anlatan Nazım Hikmet aynı zamanda romantik bir şairdir. Aşk hayatının iniş çıkışlarla dolu olması, onu yalnızlığa sürükleyen bir başka nedendir. Sevgiliye bir ihtiyaç gibi yaklaşması ve şiirlerinde “kadın”ı düş olarak işliyor olması yalnızlığını göstermektedir. Nazım Hikmet hayata, yaşamaya duyduğu yoğun sevgisini birçok şiirinde aktarmış, günümüz insanının aksine gündelik sorunlardan, hayatın koşuşturmasından yaşamayı asla unutmadığını, yaşama hep sevgiyle bağlı olduğunu vurgulamıştır. Yaşama karşı sahip olduğu bu farklı bakış açısı onu yine toplumdan ayrı kılarak yabancı karşılanmasına sebep olmuştur.

Bu alışmada Nazım Hikmet Şiirlerinde yalnızlık kavramının işlendiği u ana başlık uzerinden bireyin farklılıkları, başkaldırışı onu toplumdan uzaklaştırıp yabancılaştırarak yalnızlaşmasına sebep olduğu sonucuna varılmıştır. Toplumun farklı olanı bünyesinde barındırmak istememesi bunda etkilidir. Bu u konu da derinlemesine işlendiğinde gürılmektedir ki vatanına, kadına ve yaşama duyduğu sevginin yalnızlaşmasında etkisi vardır. Bu bağlamda Nazım Hikmet Şiirlerinde sevgi konusu yeni bir araştırma sorusu olarak detaylı bir Şekilde ele alınabilir.

IV. KAYNAKÇA

Hikmet, Nazım. *Yeni Şiirler*. İstanbul: Adam Yayınları, 1987

Karaca, Emin. *Nâzım'ın Aşkları*. İstanbul: Doğan Yayın, 1995.

Hikmet, Nazım. *Şiirler 8-İlk Şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

Hikmet, Nazım. *Şiirler 7-Son Şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

Yeşilyurt, Süleyman. *Nâzımın Kadınları*. İstanbul: Kültür-Sanat, 2004.

Hikmet, Nazım. *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.

Göksu, Saime. *Romantik Komünist: Nâzım Hikmet'in Yaşamı ve Eseri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.

